

Veréb Árnika első verseskötete (ha nem is példa nélküli, de) meglepő módon az archaikus emberkép – archetipikus alakváltozatokat sorjázó, szimbolikus szerepköröket betöltő – mágikus szellemiségét, esetleg a Hamvas Béla *A Ví-*

56 András Tamara

A VÍZÖNTŐ JEGYÉBEN

Veréb Árnika: *régiek*

zöntő című esszéjében körülírt *elementáris* emberi léptéket hívhatja elő bennünk, melynek maradványaival mindinkább csak mentális (kivételes esetekben metafizikai) síkon, legkevésbé a kollektívizált kulturális tér-

ben találkozhatunk. Ezzel együtt a „tudatelőtti” emlékezetben őrzött *régiek* eredettörténete olyan, egyszerre eliminált és elévülhetetlen esztétikai elemekből épül fel, amelyek helyenként – az akár *ökoszisztematikus*nak is nevezhető szövegszervezés mentén – a végső soron varázstalanított, szeretetlenülő, szellemileg szelektív kortárs költői köznyelvet is kikezdehetik.

Ezen archaizált alakzatok korántsem kultúrtörténeti kellékként, avagy klasszicizáló képzetkörök muzealizált lenyomataként, hanem egy magánmitologikus motívumrendszer integráns részeként jelennek meg. A felvonultatott, már-már pszichés princípiumokkal rendelkező, kiméraszerű lények képzeletbeli (?) életközössége pedig abból eredően lehet antropológiailag autentikus, hogy a szignifikánsan történeti, ugyanakkor saját leleményeit nem egyfajta régészeti leletként feltáró szövegvilág *mesélője* az úgynevezett (az említett princípiumok kapcsán legfeljebb pszichologizáló) posztmodern (utáni?) életérzés martalékait – e motívikus szerkezet/szervezetben – éppen maradvány-mivoltukban, mondhatni reciklikusan bontja meg: „ez mind rég volt // mert nem figyeltek arra / hogyan kell a köröket / a bőrre felrajzolni / és betört a víz / az emberek magasra mentek” (*zöld menyasszonyok*); „tavaszra olvadásnak indul a jég / éjjel a völgyben ködként szétterül / gyapjas és fehér világít a sötétben / túlpartján hunyorognak a másik falu tüzei / és azokat hívják akik nem lettek még otthonra” (*zúgó*)

A *régiek* mintegy mementót állít a mindenkori – mégis minden nappal egyre kevésbé megközelíthető – *vadak* emlékének, akiket a civilizált ember pont azzal távolított el magától/magából véglegesen, hogy azt hitte, megszelídítheti őket. A némileg inherens illusztrációkként funkcionáló grafikáktól (Veréb Csilla munkái) függetlenül, pusztán verbalításában is plasztikus vizualitással elénk táruló poétika egyszerre manifesztálja az elődök történeteiből ismert, családi (közel) múlt lelki tájainak elhagyatottságát, a közetlemezek és évgyűrűk rejtőzködő rétegzettségét, a földi lét tektonikus mélyszerkezeti mozgását, valamint azon – tudatalatti terekben tenyésző –

természeti entitások ős(t)örvényét, melynek töretlen érvénye (s a tény, hogy minél jobban akarjuk, annál kevésbé vagyunk képesek kitérni előle) nem egy statikusan harmonikus rendet feltételez. Épp ellenkezőleg: egy rettentő *rengeteg* árnyait elevenítheti meg: „de amikor / kidöntötték a fákat és levágták / mind a kecskéket de csak / a szemüket ették ki akkor / felsziszentek a kígyók / és körbefonták a muzikusokat / csak egy egy kar dülledt has / némi hāj az áll alól az lógott / ki és falták a kígyók mind az / embert míg keskeny testük / fel nem repedt és fehérré / szelídült bőrlebe-nyek ömlöttek / mint a víz”. (*éhség*)

Vagyis Veréb Árnika versei egy afféle végállapotról adhatnak hírt számunkra, amely nem visszavezethető, de valamiképpen visszavetíthető a keletkezés anarchikus körülményeire, melyben a természet és az ember között vibráló viszony veszélyeinek végzetessége éppen annyira bizonyulhatott szélsőségesen kiélezettnek, mint e két kozmikus komponens szimbiózisa. Ez az inverz irányú időeltolódás immansenen foglalja magában azon – mindinkább időszerű – dilemmát is, miszerint rendelkezhet-e az úgynevezett *haladás* szolgálatába állított „humán erőforrás” olyan hatókörrel, amely úgy (de)formálja saját képére a természeti jelenségek majd mindegyikét, hogy azok nem fordíthatják vissza e kölcsönös hatásmechanizmus manipulált menetét, úgymond a maguk javára – s az emberiség ily módon elkerülhetetlen vesztlére: „ezután az emberek ha meg akarták járni / a maguk közti távolságot / sosem mentek a völgyön át / és egy idő után elfelejtették a neveket / melyekkel a lovaknak parancsoltak / tudták hogy nem urai többé a völgynek” (*zúgó*). A központba helyezett, majd onnan elmozdított ősképek itt közel sem *aranykori töredékek*ként illesztődnek egymás mellé, avagy intarziaként egymásba: inkább egy permanens (ám egy közelgő kataklizmában talán kulminálni képes?) apokalipszis allegorikusan abszolutizált tanújeleit látjuk feltűnni bennük; miközben a Jung-féle kollektív tudattalanba temetett rituális cselekvésekből fakadó, önkéntelenül megidézett fantomfájdalmak egyfajta regresszív reinkarnáció részeként (ld. még: *participation mystique*) szinte egy pillanat alatt felszínre (azaz érvényvesztett életünkre) törnek: „már nem lehet leolvasni / mi is történt / a szemgödörbe beférkőznek / az indák csak a száj marad / fekete amelyben ott forog / a víz míg nem bírja tovább / megtartani az érmét / elgurul / és a lugas betör” (*templomfal*)

Az idők jeleit felmutató víziók és visszatekintő leleplezések elegyében így szabadul el a (felszínen) féken tartott természet, és – mintegy a szocializáció színe alól – nekünk szegeződik a préda-predátor felosztás felcserélhetőségének kérdése is. Ez legadekvátabb formában a lírai alany botlásait és baleseteit, valamint az efféle testi tapasztalatok által tematizált, belülről

kitörni készülő *fűzisz* fékezhetetlen térnyerését érzékeltető szövegrészekben érhető tetten. A sok helyütt (a kortárs lírai felhozatal kevésbé produktív mintavételeképpen) kimódolt sortörésekkel operáló közlésmód töredékesen élő-

beszédszerű nyelvezete mögött egy alakatlan, szelídülő animalitásnak
58 alárendelt alkotói attitűd ismerhető fel, amely kifejezetten az elemi-
eszszenciális szinten eltorzult emberi hemiszférán inneni, organikus mozzanatokból meríti rendkívül fegyelmezetten stilizált szemantikai szerkezeteit. A keretek közé szorított, s alkalomadtán elszabadított vadvilág vitalitása mindenképp magához vonzza az arra tévedteket. A megszelídítettek azonban akaratlanul is fellázadhatnak a gazdatest ellen: „nem tudtam neki elmondani / hogy értik ezt a kutyák / mert a pórázak keresztben / ráfeszültek a nyakamra / odaszegeztek / tiszta föld lett a halántékom / és csak valami sutyorgásra telt / hogy menjen / menjen már a néni el / különben saját kutyáim / fojtanak meg / és legalább akkor / hadd legyen csönd // aztán tovább futottam / szédülten / és csak otthon láttam meg a vért / vékony vonal a nyakból le / az anyajegyem kettéhasadt / és apám bizalmatlanul kérdi / hogy fogunk hát ezek után / ezer közül is”. (*vadat lesni nem szabad*)

„Őseink primitívek voltak, vadak, emberevők, az erdőben laktak, kövekkel verték agyon egymást, az asszonyokat rabolták, írni, olvasni nem tudtak, és ahogy Jung beszél, isteneiket úgy tisztelték, hogy tenyerükbe köptek, a nyálat szétkenték, és a felkelő napnak megmutatták.”¹ A fentebb már idézett Hamvas-esszében a szerző a huszadik századi modernség új barbárságának örvén analogikusan szemléli a primitív, illetve a tömegember nyugtalanítóan egynemű sajátosságait. Utóbbiak fogalmi gócpontjaként a *reziduum*-ot (mint a racionális gondolkodásformákat megsemmisítő ösztönös késztetést) jelöli ki, melynek hatására „a barbár, nem mint régebben, a népvándorlás idején, a fejlett és magas embert távolról és kívülről rohanta meg, hanem alulról és belülről. Az emberben-magában van a tudattalan, ami feltört, és a társadalomban-magában van a tömeg, amely feltört. Ez az új népvándorlás, a barbárság vertikális betörése.”² Mintha Veréb Árnika – kétségkívül posztmodern utánérzésű – prózaversei horizontális síkon próbálnák kitapogatni mindazokat a kitüremkedéseket, melyek már semmiféle pszichészellemi-művészeti szublimációval nem simíthatók el. Hiszen mindenféle (kulturálisan körülkerített és felszabadított) kollektívum eltűnt már, ami mindezek alapját képezhetné. Hamvas szerint a tömeg korszakának jelszava nem más, mint a *nyersanyag*, ami részben a *régiék* alkotói anyaghasználatát is meghatározza; ám ezúttal szemmel láthatólag merőben másféle csapásirányú kitermelési-feldolgozási folyamatban (bár nem mindig elementáris esztétikai kifejezőerővel) történik mindez, mint ahogy az az elszemélytelenedett, elborult tudatú (akár kulturális árnyképeket is magára öltő) kortárs közösségi létformák esetében lenni szokott. (Vö. „a fény követi az egyenetlen

csapásokat / mert át lehet úszni a köd másik oldalára / de nem marad már erő / visszafele is megtenni az utat // a köd hajnalra eltakarja a hegyeket / már nem látni a másik falu tüzeit / kioltotta a tenger / lovak dobognak a fe- nekén...” – *csönd*)

„Műveltség, rang, vagyon, állás, osztály, tudás az embert attól, 59 hogy a nagy homályos árnyék elérje és elborítsa, nem védi meg. Sem- miféle eddig megszerzett emberi képesség, tehetség, szellem, magasság nem elég hatékony ahhoz, hogy az embert az elmerüléstől megóvja.”³ A *ré- giek* riadtan menekülnek. Nem véletlen, hogy a versek hangoltságát a fo- lyamatosan fokozódó csörtetés, csaholás, dobogás és verdesés visszhangjai határozzák meg. Ezt az űzöttséget pedig egy memetikuss végítélet önszerveződő mechanizmusai kísér(t)ik. Mintha egy millió és millió éves (család)fa törékeny, semmibe hajló ágáról tekintenénk körbe. A még mindig vészterhes madártávlatból vizionált valóságge- lemek azonban nem imaginárius másvilágokat, vagy eddig ismeretlen téridő-síkokat sejtetnek: a poszthumanitásba hajló pusztulás percep- ciói ezek, tanúvallomások a felégetett földről, a tékozlás tapaszta- latáról, s a tartozásról – az egyre a(ntropo)morfabb természetnek. A mind emberibbnek, s egyre tűnékenyebbnek tűnő természeti lények azonban csak addig menekülhetnek, míg van, ki űzze őket. Ami meg- marad: *egy vak kanyar, kútban élő asszonyok, ördögsekérként görgő kisfiú, ezerarcú füvek, egy magányos ünő, halovány cápafák, földszag, köd, szomj és futás...* „menjetek / menjetek el vigyétek magatokkal / a sötét füstöt / de csak a cédrus morog / mint aki neheztel / amiért csak néztük de / sosem akartuk / oltani a tüzet”. (*esti csevej*) (*Szép- irodalmi Figyelő Alapítvány, Budapest, 2020*)

Új Forrás 2021/10 – András Tamara: A Vízöntő jegyében
Veréb Árnika: régiek

¹ HAMVAS Béla, *A Vízöntő* = H. B., *A láthatatlan történet – Sziget*, szerk. Dül Antal, Bp., Medio, 2001, 22.

² *Uo.*, 15–16.

³ *Uo.*, 21.

